

TANULMÁNYOK

ERDŐ Péter

PAPHIÁNY ÉS LELKIPÁSZTORI ELLÁTÁS Egyházjogi szempontok egy aktuális problémához

I. A PROBLÉMA; II. TÖRTÉNELMI ÉS TEOLÓGIAI MEGJEGYZÉSEK; III. AZ ALAPVETŐ MODELL; IV. KISEGÍTŐ MEGOLDÁSOK: *1. Több plébánia egy papra bízása; 2. A plébánia szerzetes közösségre bízása; 3. Egy vagy több plébánia papi közösségre bízása; 4. A plébánia gondozásában való részvétel egy vagy több diakónusra vagy világra bízása; 5. A plébániák összevonása.*

I. A PROBLÉMA

Szinte közhellyé vált, hogy a paphiány egész hazai és talán egész európai lelkipásztori szervezetünk, különösen a plébániák működésében súlyos és tartós problémákat okoz. Ez tette aktuálissá a jelen rövid egyházjogi összefoglalást a plébániai szervezet működtetésének, ellátásának, illetve alakításának jogi lehetőségeiről paphiány esetén. A gyakorlati problémát az a körülmény okozza, hogy a jelenleg hazánkban ténylegesen elterjedt „egy falu – egy plébánia, saját plébánossal” modell a papság csökkenő száma miatt tartósan krízisbe került. Ennek súlyát minden egyházmegyénk érzi. A praktikus kérdés tehát kettős: a mai szervezetet hogyan lehet a kánonjog szerint kevés pappal is szabályosan és eredményesen tovább működtetni, illetve milyen törvényes lehetőségek állnak rendelkezésre e szervezet módosítására, kiegészítésére, és ezek kihasználása milyen gyakorlati-jogi követelményekhez kell, hogy igazodjék. Mielőtt a konkrét, hatályos jogi lehetőségeket és a velük összhangban álló lelkipásztori megoldásokat áttekintenénk, rövid történeti és teológiai reflexióra van szükség, hiszen ebben a témakörben minden gyakorlati intézkedésnek teológiailag tudatosnak kell lennie.

II. TÖRTÉNELMI ÉS TEOLÓGIAI MEGJEGYZÉSEK

Mint közismert, a plébániarendszer a keresztény Egyházban a IV-V. században jelent meg, a VI. századra vált Nyugaton általánossá. Kialakulását az váltotta ki, hogy a hit a városokon kívül is elterjedt, s a keresztény közösségek teljes életéhez az eucharisztia végzése és a szentségi élet szervesen hozzá tartozott, ezért olyan klerikusokra volt szükség, akik ezt a városokon kívül élő hívők számára is lehetővé tudták tenni. A települési formák vidékenként eltérők voltak. Egyes helyeken a tanyaszerűen települt, elszórt népesség volt a jellemző, akik számára csak bizonyos körzeteket lehetett kijelölni (Gaul, pieve...). Másutt

világosan körülhatárolt faluközösségek éltek. Így Észak-Afrikában, Szicíliaiban és Dél-Itáliában eleinte minden falu önálló püspököt kapott, mai szóval önálló egyházmegye lett. Ezért maradt fenn annyi afrikai püspökség emléke a címzetes püspökségekben, ezért van Olaszországban, a többszöri összevonás után is, még olyan sok egyházmegye.

A másik kísérlet Keleten bontakozott ki: a falvakba püspököket küldtek ugyan, de nem önálló egyházmegye vezetőiként, hanem a város püspökének alárendelt khórepiszkoposzokként. Ezt az elnevezést Nyugaton a középkorban néha a segédpüspök megjelölésére is használták, bár a két intézmény nem volt azonos. Az ókori zsinatok tanúsága szerint a khórepiszkoposz-rendszer sok konfliktus forrása volt.

Viszonylag nehezen szánta rá magát az Egyház, hogy a falvakban élő közösségek vezetését éppen presbiterekre bízva, hiszen az ő tisztségük erősen testületi jellegű volt és összekapcsolódott a városban élő püspök személyével és szolgálatával. Mikor azután mégis elterjedt a falusi népet gondozó presbiterek rendszere, a korábbi állandó presbitériumnak mintegy a pótlására megszületett a papok rendszeres összejövetelét biztosító egyházmegyei zsinat és a püspök körül élő papokat egybegyűjtő káptalan intézménye.

Mint látjuk, teológiai szempontból a plébánia nem nélkülözhetetlen intézményes formája az Egyháznak. Mégis áll rá, amit Walter Kasper a püspöki konferenciákról állapít meg: olyan intézmény, melyben egy teológiailag szükséges funkció valósul meg. Valóban, a II. Vatikáni Zsinat és nyomán az egyházjog a plébániát nem pusztá hivatálnak, területi egységnek tekinti, hanem az ott lakó katolikus hívők összességének. A püspöknek, mivel „egyházmegyéjében nem tud mindenkor és mindenhol személyesen egész nyája élén állni, szükségképpen hívő közösségeket kell létesítenie. Közülük legfontosabbak a plébániák, amelyek a püspököt helyettesítő helyi lelkipásztor vezetése alatt állnak. Ezek valamiképpen a földkerekségre kiterjedő látható Egyházat teszik jelenvalóvá” (SC 42a). Így „Krisztus Egyháza valóságosan jelen van a hívek valamennyi törvényes közösségében: amennyiben pásztoraikhoz ragaszkodnak, őket is egyháznaknak nevezi az újszövetségi szentírás... A püspök szent szolgálatához kapcsolódó bármelyik oltárközösség jelképe annak, 'ami nélkül nincs üdvösség': a szeretetnek és a 'titokzatos test egységének'" (LG 26a). Ez utóbbi megállapítás nem különbözteti meg élesen a plébániai közösséget az esetenként éppen jelenlévő eucharisztikus közösségtől. A lényeges különbség azonban a Zsinat tanításában is nyilvánvaló e két valóság között. A *Christus Dominus* (30a) pl. kiemeli, hogy a plébános az egyházmegye valamely kijelölt részének saját pásztora. Az *Apostolicam Actuositatem* (10c) szerint pedig a plébánia mintegy sejtje az egyházmegyének. A fentiek összefoglalásának tűnik az *Ad Gentes* (37a) megállapítása, mely szerint „Isten népe közösségekben él, plébániákban és egyházmegyékben és ezekben lesz valamiképpen láthatóvá; ezekre a közösségekre is tartozik tehát a tanúskodás Krisztusról a pogányok előtt”. Így a plébánia közösség jellege már a tanúságtétel közösségi vonatkozásával kapcsolódik össze.

A plébániáról vázolt fenti zsinati kép eredménye az az új meghatározás is, amit az 1983-as CIC adott a plébániáról. Ennek természetesen széles teológiai

háttere van. Így értelmezése során ügyelnünk kell a plébániáról mint közösségről alkotott zsinati kép minden elemére. A plébánia a krisztushívők olyan közössége, melyet a püspök tartósan alakít meg és rábíz egy papra mint saját pásztorra (CD 30a). Tehát a püspök által küldött pap mint saját pásztor és a tartós megalapítás fontos ismertetőjegyei annak a közösségnek, ami a plébánia.

A Zsinat a plébánia funkciójáról is világosan beszél és majdnem ugyanazokat a feladatokat tulajdonítja neki, mint magának az egész Egyháznak. Tehát Krisztus hármasküldetésében, a tanítói, a papi és a pásztori küldetésben egyaránt kiveszi a részét. A plébánosról magáról első helyen, de magáról a plébániai közösségről is valamilyen formában állítja a Zsinat, hogy részesei ennek a hármasküldetésnek (vö. pl. CD 30, 1). E részvétel módjára nézve a Zsinat sajátos sémát használ, mind az egész Egyház, mind az egyházmegye, mind a plébániai közösségek vonatkozásában. Nevezetesen: ki-ki a saját állapotának megfelelően veszi ki a részét ebből a közös tevékenységből (vö. pl. LG 9-13, 31a, 34-36; AA 2, 6, 10). Vagyis mindenkinek hozzá kell ahhoz járulnia, de mindenkinek a maga módján (vö. pl. LG 37; AA 2a). Az Egyház egészéről szólva a Zsinat sok helyütt hierarchikus közösségről beszél. Olyan összefüggésben is, ahol ezt a szerves működést akarja jellemezni. Ezekben a kijelentésekben nem a hierarchia elnevezésén van a hangsúly, hanem azon az Újszövetségből (vö. Ef 4,16) ismert tényen, hogy az Egyházon mint egyetlen testen belül sok tag van és mindegyiknek megvan a maga jellemző funkciója. Ez a jellemző szerep sok forrásból fakad. Elsősorban mégis azokból a szentségekből adódik, amelyek képesítést és küldetést adnak a hívők számára bizonyos tevékenységekre.

Elsősorban a keresztség (LG 31a) és a bérmálás szentsége ilyen. Ezekből fakad a krisztushívők egyetemes papsága és általános egyházépítő küldetése. Belőlük forrászik az a felszólítás is, hogy mind a három tevékenységből vagy küldetésből vegyék ki a részüket.

A második jelentős szentségi alap az ordo szentsége. Ezen belül különbözőek a fokozatok: a presbiteri, illetőleg a diakónusi fokozatra sajátos küldetés jellemző. E vonatkozásban azonban igen nagy figyelemmel kell lennünk a küldetés fogalmára. Ez mindmáig a teológusok és egyházz jogászok egyik nagy problémája. Ugyanis, a papok vagy a diakónusok, vagy akár a püspökök sajátos, szentségi fokozatokra jellemző küldetése nem merül ki abban, amire egyedül ők képesek a szentség erejénél fogva. Tehát nyilván szentségileg érvényes feloldozást tud adni az áldozópap, ő tudja konszekrálni az Eucharisziát stb. Azonban, az áldozópap sajátos, szentségben kapott küldetése nem merül ki ebben. Akár a papság szentelési szertartását vizsgáljuk meg a küldetés szempontjából, akár azt a sok helyet, ahol erről az egyházi tanítóhivatal nyilatkozott és nyilatkozik, azt találjuk, hogy a pap pl. a tanításban is a szentség erejénél fogva különleges küldetést kap (762. k.). Ugyanakkor tanítani megfelelő megbízás birtokában az egyházmegyében más is képes. Mégis, pl. az Egyházi Törvénykönyvben azt olvassuk, hogy az isteni ige hirdetését a krisztushívőknek joguk van papoktól kérni, vagy papok szájából hallgatni, arra törekedni, hogy azt lehetőleg papoktól hallják (vö. uo.). Ehhez nyilván azért fűződik joga a hívőknek, mert a pap által mondott prédikáció valamilyen sajátos többletet tartalmaz. Ez még akkor is így

van, ha ezt a hallgató első hallásra nem veszi észre, akkor is, ha egy rátermett, fel nem szentelt személy nagyon vonzóan, érdekesen, tartalmasan tud beszélni. Mindebből láthatjuk, milyen sok mindent jelenthet a sajátos szentségi fokozatnak megfelelő küldetés. Nagy teológiai és emberi érzékenységet kíván annak megtalálása, hogy ki-ki a maga módján, hogyan veheti ki a részét – mondjuk egy plébánián belül – az Egyház közösségi tevékenységében.

A plébániának ez a differenciáltabb fogalma nem tévesztendő össze a részegyház fogalmával. Tehát bármennyire is hasonlatosak a plébánia funkciói és feladatai magának az Egyháznak a funkcióihoz, mégsem mondhatjuk, hogy a plébánia részegyház. Éppen ezért nem mondhatjuk a szó szakkifejezési értelmében azt sem, hogy a plébánia helyi Egyház, hanem azt mondhatjuk, hogy az „egyházmegye része”. Így áll ez egész pontosan a Codexben is. Miért nem nevezhetjük a plébániát a szó teljes értelmében Egyháznak? Azért nem, mert hiányzik belőle valami, ami az ekkleziológiai teljességhez szükséges. Ez pedig a szentségi teljesség. A plébánia saját pástora nem püspök, hanem a püspök által megbízott pap. Az ekkleziológiai teljesség akkor áll fenn, ha megvan a mind a hét szentségből álló teljes szentségi struktúra, benne a püspöki ordóval. Ez nem azt jelenti, hogy a püspökkel közösségben lévő plébánián nem valósul meg a teljes szentségi élet, hanem azt, hogy ez nem önállóan, függetlenül történik. Tehát az Egyház elnevezés ebben a szakkifejezési értelemben a részegyházakra (egyházmegyékre, illetve annak megfelelő szintű közösségekre) illik. Arra is fel kell figyelnünk, hogy a Zsinat és az egyházjog a részegyház esetében is közösségről beszél (CD 11; 369. k., 381. k. 2. §). Tehát nemcsak a plébánia a hívők közössége, hanem az egyházmegye is, de ez utóbbi élén saját pástorként püspök áll (vö. 369. k.).¹ Az egyházmegye egyháztani teljessége abban ragadható meg, hogy saját pástorként püspök irányítja, mégpedig áldozópapokból álló presbitérium (az egyházmegye papjainak összessége) segítségével, az evangélium és az Eucharisztia révén a Szentlélekben egybegyűjtve Isten népének a püspökre bízott részét (uo.). Ebben a teológiai összefüggésben az Eucharisztia tartós és autonóm jelenléte és a püspöki rend mintegy kölcsönösen feltételezik egymást.² A püspökre való rábízottság egyben az egyetemese Egyház közösségébe való bekapcsolódást, a püspök törvényes kinevezését is magában foglalja.³ A plébánia viszont csupán az egyházmegyének egy része. Ám a jog szerint különleges része, hiszen az egyházmegye plébániákra való felosztása kötelező. Vezetését a megyépüspök felügyelete alatt végzi a lelkipásztor (374. k. 1. §, 515. k. 1. §).

Nem tévesztendő össze a plébánia a pillanatnyi eucharisztikus közösséggel sem. A teológia szerint a szentmisében valamilyen módon realizálódik, megjele-

¹ Vö. GHIRLANDA, G., *Chiesa particolare* (Ecclesia particularis), in *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, a cura di CORRAL C. – DE PAOLIS V. – GHIRLANDA G., Cinisello Balsamo 1993, 170-172.

² ERDŐ P., *Conseguenze canoniche di una ecclesiologia eucaristica*, in *Periodica* 83 (1994) 297-303; magyarul: UA., *Eucharisztikus egyháztani jogi következményekkel*, in *Teológus az Egyházban. Emlékkönyv Gál Ferenc 80. születésnapja alkalmából*, szerk. FILA B. – ERDŐ P. (*Studia Theologica Budapestinensia* 12) Budapest 1995, 352-357.

³ Vö. ARRIETA, J. I., *Comentario al c. 369*, in *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, ed. MARZOA, A. – MIRAS, J. – RODRÍGUEZ-OCAÑA, Pamplona 1996, II, 685-686.

nik az egész Egyház. Hiszen Krisztus és az egész Egyház cselekménye a szentmise akkor is, ha éppen kevesen vannak rajta jelen. Ez a pillanatnyi eucharisztikus közösségben megjelenő Egyház viszont nem azonos a plébániával. Más kérdés, hogy ideális esetben, a plébániai közösség eucharisztikus közösség is. Azonban a gyakorlati életből tudjuk, hogy ma is túl nagyok a plébániáink ahhoz, hogy egyetlen szentmisén az egész plébánia összes híve ott legyen. Sajnos vannak olyan helyek is, ahol annyira kevesen gyakorolják a vallásukat, hogy egy szentmisén is elférnek. A plébániának viszont bár élőbb tagjai a templomba járók, tagja minden katolikus, aki annak területén lakik (518. k.). Így, noha nem azonos a plébánia és a pillanatnyi eucharisztikus közösség, mégis az Eucharisztia az a kötelék, amely a plébánia híveit különösen is összefűzi egymással és a plébános személyével.

Az 1983-as Codexben szintén megtaláljuk a zsinati meghatározást a plébániáról mint közösségről, amelyet a püspök egy papra bíz mint saját pástorra, és amely általában területileg van körülhatárolva (515. k. 1. §; 518. k.).⁴ Lehetséges azonban az is, hogy a plébániai közösséget a püspök nem területileg, hanem személyi szempontok alapján határolja körül (518. k.). Személyi plébániák alapítása elég gyakori, mégpedig különféle szempontok alapján. Lehetőség van erre pl. rítus szerint. Ez olyan egyházmegyékben aktuális, ahol ugyanarra a püspökre többféle sajátjogú rítus szerinti egyházhoz tartozó hívő is rá van bízva, mint saját pástorra. A megyéspüspöktől különböző rítusú híveknek ugyanis az ilyen területeken nincs saját hierarchiájuk. Magyarországon ez nem a görögkatolikus hívek és a latin megyéspüspökök viszonyát érintő kérdés, hiszen a Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Exarchátus saját plébániái lefedik az egész ország területét. Viszont pl. a budapesti örménykatolikus közösség az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyéhez tartozik.⁵ Számukra a Főegyházmegye tart fenn személyi jellegű plébániát. Itt tehát a rítus (vagy a keleti Codex szavával élve: a sajátjogú egyházhoz való tartozás) szerint nyer meghatározást a plébánia híveinek köre.

A Codex személyi plébánia létesítésének szempontjaként említi a nemzetiséget és a nyelvet is (518. k.). Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegyében is vannak példák a nyelvi szempontból kijelölt plébániára. Ilyen pl. jelenleg a lengyel plébánia.⁶

A plébániai közösségről, azaz magáról a plébániáról azt állítja az Egyházi Törvénykönyv, hogy az jogi személy (515. k. 3. §). Képviselője, magánál a

⁴ Vö. COCCOPALMERIO, F., *Il concetto di parrocchia*, in AAVV., *La parrocchia e le sue strutture* (Il Codice del Vaticano II, 4), Bologna 1987, 73-80.

⁵ Vö. *Az Esztergomi Főegyházmegye névtára és évkönyve 1982*, Esztergom 1982, 264-265 (önálló anyakönyvezés 1923-tól; a budapesti Örmény Katolikus Egyházközség 1922-ben alakult, 1947-ben pedig Mindszenty bíboros határozatával „*personalis* és „*territoralis* hatáskörrel” felruházott önálló lelkeszséggé vált).

⁶ A kőbányai lengyel lelkeszség plébániai jogok (pl. önálló anyakönyvezés) nélkül alakult még 1908-ban, vö. *Az Esztergomi Főegyházmegye névtára és évkönyve 1982*, 308. Később azonban a krisztushívők valamelyik közösségének ellátására szóló pusztán lelkeszi státusz (564. k.) helyett a főpásztor a lengyel hívekből személyi plébániát szervezett vö. *Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye névtára 1996*, Budapest 1996, 31.

jognál fogva, minden jogügyletben a plébános (532. k.). Mint hivatalos egyházi jogi személy (vö. 116. k. 1. §) a plébánia magának a hierarchikus struktúrájának része. Így a plébánia tulajdonában lévő javak egyházi javaknak minősülnek, melyeket a plébános az Egyház nevében kezel (1257. k. 1. §; 1279. k. 1. §). A Codex leszögezi, hogy vannak olyan testületek a plébánián, amelyeket meg lehet, vagy meg kell alakítani, s amelyek a plébános munkáját segítik. Tehát az Egyházi Törvénykönyv a plébániai közösség vezetésének és struktúrájának alapjait tartalmazza. Felsorolja a Codex a plébános feladatait is (528-535. k.).

III. AZ ALAPVETŐ MODELL

A hatályos Codex alapvető modellje az egy papra, mint saját pásztorra bízott egy plébánia. Több plébánia, ha nem is külön rendelkezés, de a feladat természetéből folytán összeférhetetlen tisztségeknek tűnne, hiszen pl. mindegyikben kötelező lenne a helybenlakás (vö. 533. k. 1. §).⁷ E szabály alól látszik kivételt tenni az 526. k. 1. §-a, mely szerint egy plébános csak egy plébánia gondozását lássa el, bár paphiány vagy más körülmények miatt több szomszédos plébánia gondozása is rábízható. Az ilyen rábízásról Jean-Claude Périsset azt állítja, hogy ilyenkor e papra nem több hivatal van rábízva, vagyis hogy ilyenkor a plébániák ideiglenesen egyetlen plébániának számítanak, melynek egyazon pap valódi, teljes jogú plébánosa.⁸ Ennek azonban ellentmond a plébánia tartós jellegű megalapításának kívánalma (515. k. 1. §), valamint az egyetlen plébánia egyetlen jogi személyisége (pl. 515. k. 3. §), mely az egyetlen papra való pusztán rábízástól külön intézkedés nélkül még nem jelenik meg. Ugyanígy nem mentesül a pap a több anyakönyv és több pénztárkönyv vezetésétől sem (vö. pl. 535. k. 1. §). Ha pedig a plébániák jogi különállása megmarad, az esetleges pusztán teológiai egyesülés nem jut láthatóan kifejezésre. Ilyen esetekben tehát indokolt az illető papot az egyik plébániára plébánosnak, a többire pedig plébániai kormányzónak kinevezni (539-540. k.). Ez a hazánkban legelterjedtebb módszer a paphiány miatt a lelkipásztori ellátás megszervezésére, s ezt „oldallagos ellátásnak” nevezik. Sok teológiai és gyakorlati hátránya van: nincs minden közösségnek külön saját pásztora, pedig ezt a plébánia fogalma kívánná; rendkívül sok adminisztrációs többletterhet jelent a pap számára; mivel pedig ez az intézményes forma rövid, átmeneti időre szóló jellegű, ha tartós állapotá válik, ellenkezik a 151. k. előírásával, mely megkívánja, hogy teljes lelkipásztori gondozással járó hivatal betöltését ne halasszák el sokáig. Márpedig a plébániai kormányzó által igazgatott plébánia jogilag üresedésben van, mert nincs valódi plébánosa.

Világos tehát, hogy a gondot a paphiány tartóssága és várható növekedése okozza. Itt nem rövid, átmeneti megoldásokról van szó, hanem egy átmeneti forma tartóssá válásáról, ami teológiailag és gyakorlatilag eléggé tökéletes megoldás. Ha egy papra túl sok plébánia oldallagos ellátásának terhe hárul, jelenléte egyre inkább csupán névlegessé válik. Ugyanez a papság irreális sze-

⁷ Vö. ERDŐ P., *De incompatibilitate officiorum, specialiter paroeciarum. Adnotationes ad cann. 152 et 526*, in *Periodica* 80 (1991) 499-522.

⁸ *La paroisse*, Paris 1989, 85.

mélyi túlterhelését is eredményezi, ami a papi hivatást kevésbé teszi vonzóvá, a konkrét plébániai feladatok teljesítésének számonkérését pedig kizárja, hiszen azok ellátása egyetlen pap részéről amúgyis lehetetlen. Ennek pedig meglehetősen demoralizáló hatása van.

IV. KISEGÍTŐ MEGOLDÁSOK

1. Több plébánia egy papra bízása

A fent említett adminisztrátori kinevezésen kívül több plébániát egy papra esetleg érvényesen (vö. 10. k.) rá lehetne bízni úgy is, mint valódi plébánosra, de ez aligha volna megengedett a materiális összeférhetetlenség miatt, valamint azért, mert ebben az esetben a pap, mint saját pásttor szerepe aligha volna fenntartható. Továbbá a plébánosi kinevezés egy fajta stabilitást (522. k.) ma is jelent, amit a plébános elmozdításának és áthelyezésének különleges eljárása is kifejez. Ha tehát indokolt, hogy ugyanaz a személy stabil módon nyerjen el több plébániát, feltehető, hogy indokolt a plébániák egyesítése is (melyről alább szólunk).

2. A plébánia szerzetes közösségre bízása

A plébániát, mint más egyházi hivatalt is, bízhat a megyéspüspök szerzetes papra, ha előjárója ezt engedélyezi (682. k.). Ettől eltér az az eset, amikor a püspök a plébániát tartósan, írásbeli szerződéssel egy klerikusi szerzetes intézményre vagy az apostoli élet klerikusi társaságára bízza (520. k.). Az ilyen rábízás lehet végleges vagy szólhat meghatározott időre. Nem lehet viszont mint intézményt ilyenekkel megbízni világi intézményeket, nem klerikusi (pl. női) intézményeket, lelkiségi mozgalmakat mint olyanokat, hacsak kebelükön belül nem működik ilyen hivatalosan megalapított klerikusi intézmény vagy az apostoli élet ilyen társasága. Ilyen megállapodások szerzetes intézményekkel hazánkban is gyakoriak, de tartós megoldást egyelőre nem hoztak, aminek részben az az oka, hogy a szerzetes papok száma is alacsony és fogyó tendenciát mutat. Több intézmény esetén a régi plébániák újbóli elvállalása akadályos lehet annak, hogy az intézményre jellemző életformát és sajátos tevékenységet, saját műveiket, újra kialakítsák.

E téren azonban vannak reményteljes tapasztalatok is. Különösen a külföldi papokkal érkező nemzetközi szerzetesközösségek bizonyították több helyen, hogy még a magyar nyelv is megtanulható, s hogy a missziós áldozatkészség nemcsak a harmadik világ hívei iránt gyakorolható.

3. Egy vagy több plébánia papi közösségre bízása

Az 517. k. kifejezetten megengedi egy vagy egyszerre több plébánia lelkipásztori ellátásának egyetemlegesen (*in solidum*) több papra bízását, de ilyenkor a papok egyikének a lelkipásztori munka irányítójának (moderator) kell lennie. Az egyetemleges megbízás azt jelenti, hogy minden jog és minden kötelezettség minden személyt megillet, ám az egyetlen irányítónak értelemszerűen utasítási

joga van és ő a felelős a püspök előtt. Egyetlen plébánián csak egyetlen ilyen irányító pap lehet (526. k. 2. §). Kérdés, hogy ki ilyenkor az egy vagy több plébánia jogi képviselője, illetve vagyonának kezelője. E szerepkörök ugyanis a plébánost illetik az 532. k. szerint. Úgy tűnik, mivel az 517. k. szerinti papi közösség minden tagját megilletik a plébánosi jogok, a képviselő is lehetséges, de az irányító papnak e téren is utasítási joga van. Mindenesetre ilyenkor a papi csoport tagjai közül egyiket sem illeti meg a plébános elnevezés, egyik sem birtokosa szó szoros értelmében a plébánosi hivatalnak, viszont a tevékenységet közösen gyakorolják, s az így betöltött hivataluk hasonló a plébánoséhoz.⁹ Mivel az egyetlen pap mint saját pásztor itt sem jelenik meg, a plébánia ellátásának ezt a formáját is kiegészítő intézménynek kell tekintenünk, nem az igazi plébánosra bízással egyenértékű megoldásnak („ahol a körülmények megkívánják”).

A gyakorlatban az ilyen közösségi megbízás hazánkban igen ritka. Nem is az a kívánatos módja, hogy több helyről akarjunk ellenére összeköltözzenek idős, egyedüli életformájukat és helyüket már igen megszokott paptestvérek, hanem például egyetlen lelkiségi mozgalomhoz vagy közösséghez tartozó vagy egyetlen országból származó külföldi egyházmegyes papok foglalkoztatásának lehet ez ígéretes módja. Mivel a lelkiségi mozgalmakra mint olyanokra – nem lévén klerikusi szerzetes intézmények – plébániát bízni nem lehet, a belőlük kikerülő papok egy csoportjára egyetemlegesen lehet rábízni egy plébániát vagy akár egy számos plébániából álló pasztorális régiót.

A külföldi papok fogadása jelentős segítség lehet a paphiány megoldásában, mivel nemzetközileg a papság létszáma jelenleg nem fogy, viszont az utánpótlás rendkívül egyenlőtlenül oszlik meg. Ilyenkor a közösségileg ellátott plébánia megfelelhet a CIC ajánlásának, mely a klerikusok közös életformájára szól (280. k.). Ugyanakkor a 271. k. előírja, hogy súlyos szükség esetét kivéve a megyéspüspök ne tagadja meg papjaitól az engedélyt, ha paphiányban szenvedő vidékekre kívánnak költözni, hogy ott folytassák szolgálatukat. Az ilyen áttelepülés engedélyezhető az eredeti inkardináció megtartásával is, mind véglegesen, mind ideiglenesen vagy meghosszabbítható időközökre (271. k. 2. §). Ilyenkor a saját püspök és a fogadó megyéspüspök írásbeli szerződésben kötelesek szabályozni az ilyen klerikusok jogait és kötelezéseit (271. k. 1. §), így pl. díjazásukat, társadalombiztosításukat, nyugdíjjogosultságukat stb.

Mindez hazánk mint fogadó ország számára is igen aktuális lehetne, sőt sürgős is, mert bár Lengyelországban már nem nő a papnövendékek száma, az még mindig olyan magas, hogy reális lehetőség volna nagy számú fiatal egyházmegyes pap fogadására. Ám ehhez szükséges lenne, hogy egyházmegyék kössenek megállapodásokat vagy testvéregyházmegyei szerződéseket megfelelő külföldi egyházmegyékkel. Ilyenkor a CIC szerint már a szemináriumi képzés során (külföldön!) gondolni kell arra, milyen területre készülnek az illető fiatalok, hogy tanulhassák a nyelvet, ismerkedhessenek a sajátos pasztorális helyzettel stb. (257. k.). Így a fogadóországban töltött pasztorális gyakorlat is hasznos lehet (258. k.). Mindebből látszik, hogy itt nem spontán migrációról van szó,

⁹ Vö. SÁNCHEZ-GIL, A. S., *Comentario al can. 517*, in *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, ed. A. Marzoa et alii, Pamplona 1996, II, 1218.

ami inkább a kevésbé stabil egyéniségű papokra jellemző, hanem tudatos, misziós lelkületű feladatvállalásról, mely szervezett formában történik.

A fogadás fő nehézsége, hogy a magyarországi klérus díjazása és életkörülményei sem kellően rendezettek, s e tekintetben elmaradnak a szlovákiai és lengyelországi helyzettől is. Mégis, a külföldi világi papok szervezett, csoportos fogadása reális megoldási lehetőségnek látszik. Ebben a Klérus jobb elosztásának Pápai Tanácsa is segítséget nyújthat.

4. A plébánia gondozásában való részvétel egy vagy több diakónusra vagy világira bízása

Ezt a lehetőséget az 517. k. 2. §-a mint paphiány esetére szóló szükségmegoldást ajánlja fel. Az így megbízott diakónus vagy világi nem plébános, hiszen plébános csak pap lehet (521. k. 1. §). Az a pap pedig, aki az idézett kánon szerint a plébános hatalmával és felhatalmazásával felruházva – többnyire a távolból – a plébániai lelkigondozást irányítja, szintén nem minősül plébánosnak. A megbízott diakónus vagy világi szerepét a CIC a plébánia lekipásztori gondozásában való részvételnek nevezi. A jogi képviselő és a vagyonnevelés ilyenkor a szerzők szerint ennek a papnak a feladata, tehát nem a pasztorációs feladatokkal megbízott világié vagy diakónusé¹⁰. A lekipásztori teendők terén is utasítási joga van. Tehát téves az a vulgáris szóhasználat, amely ilyenkor világi plébánosról vagy a plébánia világi vezetőjéről beszél, mivel a személy a papszenteléssel a teljes hármass krisztusi küldetésben (LG 10b) lényegileg és nem csupán fokozat szerint részesedik másként, mint a keresztség és a bérmlás által. Ezért a kormányzati feladat, az erre szóló karizma és a kánoni küldetésben erre adható hatalom terén a pap és a világi hívő szerepe a II. Vatikáni Zsinat által is hangsúlyozottan hirdetett teológiai igazság szerint nem felcserélhető, az utasítási joggal összefüggő irányítást a jog „világira bízott” plébánia esetén is felszentelt pap részére tartja fenn.

Gyakorlati kérdés, hogy képzett, főfoglalkozású világi lekipásztori kisegítő küldése pappal be nem tölthető plébániára teológiailag szükségmegoldás, hisz a plébánia lényegéhez tartozik a pap, mint saját pásztor. Anyagilag szintén nehezen megoldható ez a forma, bár léteznek már hazánkban is működő példák. Sokszor nem küldeni kell vagy lehet ilyen világi kisegítőt, hanem a helyi közösség soraiból lehet megadni a bizalmat valakinek, aki egyébként is ott él és ezt a segítséget önként vállalja.

Teológiailag feltétlenül, munkajogilag és egyházszerkezettel nem biztosan, jobb megoldás diakónusra bízni a plébánia lekipásztori ellátásában való ilyen részvételt, mint világira. A diakonátus ugyanis, lévén az ordo szentségi fokozata, sajátos küldetést és kegyelmet ad olyan feladatokra, melyek egyébként többnyire pusztán püspöki intézkedéssel világi hívőre is rábízhatók. Ez pedig önmagában is érték az Egyház számára. Viszont az inkardináció alapján támasztható teljes eltartási igényt anyagi és egzisztenciális okból kerülni kell. Nős állandó diakónusok hazánkban csak világi jog szerint érvényes munkaszerződéssel (vagy

¹⁰ Vö. SÁNCHEZ-GIL 1219.

munkaviszony nélküli önkéntes, pl. hétvégi vagy nyugdíj melletti kíségetéssel) léphetnek egyházmegyei szolgálatba a 281. k. 3. §-a szerinti módon. Ez egyébként egyre inkább általánossá válik a nálunk gazdagabb vidékeken is.

A világiakból vagy diakónusokból álló közösség megbízása a plébániai pasztorális feladatokkal üresedésben lévő plébánia esetén különösen alkalmas forma lehet női szerzetes intézmények, világi intézmények vagy lelkeségi mozgalmak tagjaiból álló közösség bekapcsolására a plébánia ellátásába. Ilyenkor a püspöki megbízást nem a mozgalom kapja, hanem meghatározott tagok, mint egyének.

Ez a lehetőség nyitott a felszentelt pap által vezetett, esetleg több településből álló pasztorális régió működtetésének távlatai felé. A CIC külön hangsúlyozza, hogy a plébános a világiak, társulások részvételét is mozdítsa elő az Egyház küldetése teljesítésében. Ennek ez kiemelkedő formája lehet. Már az is segítség lehet, ha maga a plébános valamilyen valóban katolikus lelkeségi közösséghez vagy papi baráti körhöz tartozik. Ez papi egzisztenciáját erősíti, még ha heti egy napon elszóltja is esetleg a plébániáról. Még hasznosabb viszont, ha a hasonló lelkeségű világiak vagy megszentelt életet élők a plébánián vagy annak közelében segítik az ilyen papok munkáját.

5. A plébániák összevonása

Az eddig mondott megoldási lehetőségek egyike sem egyedül üdvözítő. Valószínűleg ésszerű kombinálásuk jelenti a leghatásosabb segítséget. Nem lehet azonban kitérni az oldallagos ellátások fokozása helyett immár a – különösen kicsiny, vidéki – plébániák összevonása elől sem. Ilyenkor egyetlen jogi személy jön létre. Mivel a mezőgazdasági lakosság aránya is egyre fogy, nem csupán a népesség összlétszáma, az elnéptelenedő vidékeken előbb-utóbb szervezen, nem hirtelen voluntarista akciókkal, egyesíteni kell az egy központból ellátható plébániákat. Ehhez napjainkban a tervezést lehet megkezdeni, annak felmérését, hogy hosszabb távon mely plébániák hivatottak a központ szerepét betölteni. Így a felújítási munkálatok tervezésekor ezt már figyelembe lehet venni. Az egyesítés a megyéspüspök joga (515. k. 2. §). Végrehajtása során meg kell tartani a jogi személyek egyesítéséről szóló általános szabályokat (121. k.).

Az európai egyháztörténelem nagy részében nem érvényesült az egy falu-egy plébánia elve, azt a késő középkori emancipálódó jobbágyság igyekezett kiharcolni olyan időben, amikor igen nagy volt a papság létszáma is. Ma a lakosság mozgása más irányú, így az igazán hívő és gyakorló katolikusokkal kell megértetni az esetleges összevonások szükségességét. Az egyházközségi képviselőtestületek Szabályzata szerint eddig is lehetséges volt a filiális községekben külön képviselőtestületet fenntartani. Önálló képviselőtestülettel rendelkező, úgynevezett „társegyházközségek” sajátos autonómiával rendelkező plébánia-részként a plébániák esetleges összevonása után is fenntarthatók lennének.